

**VG**

Metoderapport SKUP 2024

# Undercover

Ane Muladal, Gordon Andersen og Bjørnar Tommelstad



# Innsendere

**Ane Muladal**

ane.muladal@vg.no

977 55 886

**Gordon Andersen**

gordona@vg.no

975 70 719

**Bjørnar Tommelstad**

bjornart@vg.no

988 66 752

**Takk til**

Ådne Husby Sandnes, Mona Grivi Norman, Tore Kristiansen, Natalie Remøe Hansen, Ida Thune Øritsland, Erlend Ofte Arntsen, Simen Grytøyr, Torfinn K. Weisser, Synnøve Åsebø og Anders Sooth Knutsen.

**Publisert**

Fra 25. august 2024 til januar 2025.

**Kontaktperson**

VG v/ Ane Muladal

Akersgata 55

0107 Oslo

**Redaksjon**

Verdens Gang

Pb. 1185 Sentrum

0107 Oslo

**Sentrale publiseringer****Politiagenten**

25. august

[Les saken](#)**Johny Vassbakk og politiagenten**

31. august

[Les saken](#)**Samleside med artikler**

25. august

[Les saken](#)

Lenke til alle publiserte saker ligger som vedlegg til metoderapporten.

# Innhold

<b>1. Innledning</b>	<b>1</b>
<b>2. Slik startet arbeidet</b>	<b>1</b>
<b>3. Aslak og leieboeren</b>	<b>2</b>
3.1 De første søkene	2
3.2 Rekognisering	2
3.3 En mørklagt metode	2
3.4 Ingen vil snakke, ingen vil svare	3
3.5 Kildemøter i skjul	3
3.6 Gå på døra	3
3.7 Kastet på dør – og et gjennombrudd	4
3.8 Fra telefonnummer til agent	4
3.9 Research på en helt vanlig fyr	5
3.10 Vi gjør et siste forsøk	5
3.11 Et mistenkelig dødsfall	5
3.12 Passregisteret	6
3.13 Jakt i sosiale medier	6
3.14 Reversert bildesøk i PimEyes	7
3.15 En ekte politimann	7
3.16 OSINT: Avslørt av kjøretøy	7
3.17 Et anonymt manus	7
3.18 Innsyn i etterforskningen	8
3.19 Aslak begynner å fortelle	8
3.20 Kildekritikk: Sammenligne gamle notater med nye	8
3.21 Brevet fra politimannen	9
3.22 Skjult opptak av politiet	9
3.23 Aslak fikk aldri beskjeden	9
3.24 Konfrontasjon og noen kort til brystet	10
3.25 Publisering og nye avsløringer	10
<b>4. En reise over fjellet</b>	<b>10</b>
4.1 Andre uløste drap	10
4.2 Hvorfor var Tom i live?	11
4.3 En påstått undercover-operasjon	11
4.4 Undersøke Toms adresse	11
4.5 Et lykketreff	11
4.6 Verifisere agentens telefonnummer	12
4.7 Unntatt fra retten	12
4.8 Nok et tomrom	12
4.9 «Særlig streng taushetsplikt»	12
<b>5. Etikk, kildearbeid og kildekritikk</b>	<b>13</b>
5.1 Trygge Aslak – og forstå hvordan han tenkte	13

5.2	Jakten på mistankegrunnlag .....	13
5.3	Skjult opptak av Aslak, samboeren og Tom .....	14
5.4	Skjult opptak av politiet .....	14
5.5	Tidlig kontakt med politiet .....	14
5.6	Kontakt med sivile .....	15
5.7	Kontakt med Tom .....	15
5.8	Sikkerhetsbristen .....	16
5.9	Vassbakk snakker aldri med VG .....	16
5.10	Kontakt med pårørende .....	16
<b>6.</b>	<b>Motstand og spesielle erfaringer .....</b>	<b>17</b>
6.1	Lite tilgang på offentlig informasjon .....	17
6.1.1	Nektet innsyn som var gitt annen redaksjon .....	17
6.1.2	Ulik praksis, lovverk og klagebehandling .....	17
6.2	Hva er en henleggelse? .....	17
6.3	Dilemma: Metodevern og spydspiss .....	17
<b>7.</b>	<b>Organisering og publisering .....</b>	<b>18</b>
<b>8.</b>	<b>Dette er nytt .....</b>	<b>18</b>
<b>9.</b>	<b>Konsekvenser .....</b>	<b>19</b>

Vedlegg: Lenkesamling

# 1. Innledning

Bruken av undercover-agenter er den mest hemmeligstemplede metoden i norsk politi. Ingen skal vite hvem agentene er eller hva de gjør. Hvis politiet vil avlytte noen, må de be om lov fra domstolen. Men hvis politiet vil flytte inn hos noen under falsk identitet, står de mye friere.

Og når operasjonen er ferdig kan politiet trekke seg ut igjen, som om ingenting har skjedd. Men når alt er så hemmelig: Hvordan kan vi vite at politiet ikke trækker over grensen i møte med enkeltmennesker?

En novemberdag i 2015 sto østfoldingen Aslak på kjøkkenet sitt. Han holdt et brev i hendene. Det var fra leieboeren, mannen som de siste åtte månedene hadde leid en hybel i huset hans. Aslak trodde han hadde fått et avskjedsbrev. Men så begynte han å lese.

*– Det sto at hvis jeg var villig til å tilstå at jeg hadde drept damen på Ørje, så skulle han ordne det for meg.*

Aslak trodde leieboeren var en venn, en mann han kunne stole på. Men nå var han forvirret. De neste ni årene var han plaget av ubesvarte spørsmål. Hvorfor ville leieboeren at han skulle tilstå et drap? Og hvorfor flyttet denne mannen inn i huset hans det samme året som politiet fortalte at de mistenkte Aslak for å stå bak et rovmord? Hvem var vennen hans egentlig?

Da VG først kontaktet Aslak om saken i 2022, ble vi kastet ut. Han hadde dårlig erfaring med fremmede som kom uanmeldt på døren hans. Men gjennom årelang og tålmodig kildepleie fikk vi omsider høre hans historie. Og til slutt kunne VG gi ham svar på hvem leieboeren egentlig var: en politimann. På jobb for å lure Aslak.

Hadde det vært opp til politiet, ville den topphemmelige operasjonen mot Aslak aldri blitt kjent. Ingen ville fått vite hvor langt politiet gikk da de skulle finne ut om Aslak var skyldig i drap. Selv trodde 79-åringen at han ville gå i graven med drapsmistanken hengende over seg. I dag er saken mot ham omsider henlagt, ni år etter at politimannen flyttet inn. Først da VG begynte å stille spørsmål, fikk han vite sannheten.

## 2. Slik kom arbeidet i gang

Alt startet med et tips VG fikk i 2015. Her fikk vi høre at politiet hadde fått et gjennombrudd i Ørje-saken. Det uopklarte drapet på Marit Ødegaard (76) har vært en verkebyll for norsk politi siden 2000. Flere ganger har politiet forsikret offentligheten om at de har tro på at gjerningsmannen vil bli pågrepet og stilt til ansvar. Men årene har gått, og lite har skjedd. Ifølge tipset tydet mye på at politiet nå var på sporet av en ny gjerningsperson: Aslak fra Østfold. Krimgruppa jobbet for at VG skulle komme i posisjon til å omtale etterforskningen, og dermed ha et forsprang i den videre dekningen. Men politiet innkalte aldri til pressekonferanse. Hva hadde skjedd?

Den gangen forsøkte vi å få ut mer informasjon fra kilder, men opplevde at etterforskningen var usedvanlig lukket. Det vi fikk høre, var at politiet hadde tatt i bruk hele verktøykassa og at en politimann skulle ha bodd hos den mistenkte mannen, før saken ble lagt vekk.

Flere år senere dekket Ådne, Ane og Mona drapet på en politiinformant i Tønsberg. Vi begynte å snakke om hvordan politiet jobber i det skjulte. Ådne husket de gamle notatene om Aslak fra Østfold. Hva betyr det egentlig når politiet har brukt hele verktøykassa? Hadde dette vært en av politiets hemmelige undercover-operasjoner?

Vi visste at norsk politi hadde infiltrert motorsykelbander og andre organiserte kriminelle på 2000-tallet. Det siste året hadde vi skrevet om undercover-agenter i uopplarte drap som Aaslie-saken og Lørenskog-saken. Likevel hadde vi lite informasjon om hvordan agentene opererer. Det hørtes utrolig ut at politiet hadde flyttet inn hos noen, men vi visste samtidig lite om hvordan politiet går fram når de skal infiltrere livet til nordmenn. Nå hadde vi to spørsmål vi ville finne svar på:

- 1. Hva skjedde da politiet flyttet inn hos en drapsmistenkt mann i Østfold?**
- 2. Hadde politiet infiltrert livet til en uskyldig mann?**

## 3. Aslak og leieboeren

### 3.1 De første søkene

I de gamle notatene våre hadde vi navnet på mannen som var mistenkt for drapet i 2015. Vi kontaktet Kripas sin Cold Case-gruppe og stilte spørsmål om etterforskningen av Ørje-drapet. Det var ingenting i svarene deres som tydet på at Aslak fortsatt var blant de hovedmistenkte. Aslak (79) er født og oppvokst i Østfold. Vi søkte ham opp i folkeregisteret, skattelister, Retriever og innhentet dommer. Aslak var aldri omtalt i forbindelse med Ørje-saken. De eneste dommene vi fant på ham, handlet om fyllekjøring.

**Hvorfor mistenkte politiet Aslak for å stå bak Ørje-drapet?**

### 3.2 Rekognisering

I Folkeregisteret så vi at Aslak hadde flyttet etter 2015. Vi kjørte innom det gamle huset hans for å skape oss et bilde av stedet. Det ligger innerst i en grusvei, langt fra allfarvei. Det slo oss at dette ikke var et hus man tilfeldigvis går forbi. Hvordan hadde politiet gått fram for å bli kjent med Aslak, en eldre fyr som levde et stille, ensomt og tilbaketrukket liv?

### 3.3 En mørklagt metode

Før vi gjorde de første fremstøtene mot Aslak, ville vi vite mer om hva som skal til for at politiet går undercover – og hvilke regler de må forholde seg til. På politispråket heter metoden *infiltrasjon*, og operasjonene er underlagt strengt hemmelighold – også internt i politiet. Det handler både om sikkerheten til agentene som skal inn i farlige miljøer og om behovet for å verne metoden. Infiltrasjon blir lite nyttig dersom «alle» vet hvordan politiet går frem i operasjonene. For å bruke et tenkt scenario: Hvis det ble kjent at agentene ikke har lov å røyke hasj, kan kriminelle teste folk ved å tilby nettopp hasj – og potensielt avsløre en agent.

Samtidig skaper hemmeligholdet et mørklagt rom der maktmisbruk kan forbli uopplagt. Og i motsetning til telefon- og romavlytting er ikke infiltrasjon omtalt i straffeprosessloven. Det betyr at politi og påtalemyndighet *ikke* trenger å gå til retten for å få lov til å iverksette en undercover-operasjon. Politiet og påtalemyndigheten kan selv bestemme når de bruker metoden.

Vi fikk innsyn i Riksadvokatens rundskriv som legger rammene for hva som skal til før politiet går undercover. Her fant vi ingen konkrete krav til mistanke eller strafferamme før metoden kunne tas i bruk – kravet var at det ikke «*utgjør et uforholdsmessig inngrep mot den som utsettes for metoden*». Men hvem er det som avgjør hva som er uforholdsmessig inngrep? Det er politiet og påtalemyndigheten selv.

Vi leste oss opp på debatten fra det siste tiåret og skjønte at flere tunge aktører<sup>1</sup> hadde tatt til orde for at metoden burde lovfestes, uten at noe hadde skjedd. Kritikerne mener blant annet at metoden representerer pågående menneskerettighetsbrudd.

### 3.4 Ingen vil snakke, ingen vil svare

Vi bestemte oss for å kontakte sentrale aktører for å lære mer. I februar 2022 rettet vi de første henvendelsene til Politidirektoratet, Oslo politidistrikt, Riksadvokaten og Justisdepartementet. Ingen ville møte oss til et intervju eller bakgrunnssamtale om bruken av infiltrasjon. Vi sendte deretter e-poster med spørsmål om omfanget og ekstern kontroll med metoden. Svarene vi fikk, var helt generelle – og flere e-poster ble aldri besvart. Politiforskere fortalte at metoden er så hemmelig at det nesten er umulig å forske på det.

Deretter ba vi om innsyn i *antall iverksatte infiltrasjoner* hos Oslo politidistrikt fra 2001-2022, men fikk avslag. Vi klaget, men både Statsadvokaten og Riksadvokaten opprettholdt avslaget. Vi fikk heller ikke innsyn i instruksene som regulerer metoden. På spørsmål om hvordan undercover-agentene ble kontrollert, fikk vi til svar at metoden kontrolleres «*gjennom høyere påtalemyndighets kontroll med straffesakene*». Altså når sakene oversendes statsadvokaten for vurdering av tiltale. Men hva med sakene som ikke ender i tiltale? Det er god kontroll og full notoritet, forsikret politiet oss.

**Men når alt skjer bak lukkede dører og uten ekstern kontroll, hviler det et særlig ansvar på pressen for å undersøke hvordan politiet forvalter den makten.**

### 3.5 Kildemøter i skjul

Ettersom vi ikke fikk noen til å stille til intervju, måtte vi forsøke å få folk til å snakke med oss off-record. Våren 2022 gjennomførte vi 11 bakgrunnssamtaler med mennesker som kjenner politimetodene godt. Møtene skjedde i skjul og vi gjorde ikke opptak av samtalene, men tok grundige notater. Det de først og fremst kunne fortelle oss, handlet om hemmeligholdet: Ingen skal vite hvem agentene er eller hvor de holder til. Agentene voktes som «statshemmeligheter» internt i politiet. Vi fikk høre om kursing, personlighetsprofiler og fallgruver: Det er en psykisk påkjenning å leve et dobbeltliv, ikke bare fordi personen må lyve og manipulere, men fordi det kan hindre folk i å leve vanlige liv med familie og venner. En person sa at undercover-agenter er ekstra sårbare i Norge, fordi vi lever i et lite og gjennomiktig samfunn. Disse samtalene ble viktige for oss da vi begynte å få mer informasjon om Aslak sin sak.

### 3.6 Gå på døra

Vi visste ikke om Aslak hadde vært formelt siktet i saken, eller om han hadde en forsvarer vi kunne kontakte. Derfor bestemte vi oss for å ta direkte kontakt med ham. Politiet hadde en gang i tiden ment at Aslak kunne ha drept en gammel forsvarsløs dame og vi satte noen tydelige rammer for hvordan møtet

1 Blant annet det regjeringsoppnevnte Straffeprosessutvalget.

skulle foregå: Vi skulle være minst to journalister. Vi skulle opptre høflig og ikke trenge oss på. Hva Aslak selv visste, ante vi ikke. Derfor la vi en plan om å stille så åpne spørsmål som mulig. Var han blitt kjent med noen nye mennesker i 2015? Hadde det skjedd ham noe rart? Hvem hadde han bodd sammen med?

I første halvdel av 2022 gjorde Ane og Ådne flere forsøk på å snakke med Aslak. Vi ringte, dro på døren og lette etter ham i nærområdet der han bodde – uten å oppnå kontakt. Men så: I juni åpnet han endelig døren. Vi presenterte oss som VG-journalister som var interessert i å høre mer om hva han opplevde i 2015. Aslak stilte seg først spørrende til dette, før han sa noe interessant: *At leieboeren fra 2015 prøvde å lure ham.* Han fortalte også at han fikk mye trøbbel med politiet det året og at de ikke behandlet ham pent.

Til vår store glede inviterte han oss inn. Visste Aslak hvem leieboeren var? Ville han fortelle oss hva som hadde skjedd? Så langt kom vi ikke. For dette møtet skulle ta en helt uventet vending.

### 3.7 Kastet på dør – og et gjennombrudd

Aslaks samboer var hjemme. Hun ble, forståelig nok, litt nervøs da det kom to fremmede inn i huset. Hvem var vi som kom uanmeldt på døren for å snakke om en leieboer de hadde for syv år siden? Ådne skrudde kjapt på lydopptakeren på mobilen for å dokumentere at vi ikke gikk over streken. Men før vi visste ordet av det, hadde samboeren funnet fram telefonen sin og bedt Aslak lese opp nummeret til leieboeren.

Det ringte én gang før han tok telefonen. Leieboeren avviste umiddelbart at han hadde jobbet som politimann. Så snudde han søkelyset mot oss og sa: *«sjekk om det der er ordentlige journalister. Dem hadde jeg vært skeptisk til ass!»* Nå ble vi kastet på dør – og samboeren til Aslak ringte 112 for å varsle politiet om oss.

Der og da følte det første møtet fullstendig mislykket. Vi hadde knapt rukket å stille noen spørsmål før vi ble kastet ut. Og politiagenten var blitt varslet om at VG undersøkte ham.

I ettertid har vi likevel prisert oss lykkelige for det som skjedde. For det første fikk vi en bekreftelse på at både Aslak og samboeren hadde en nær relasjon til leieboeren. Vi dokumenterte at det vi trodde var en politimann, tok telefonen – under samme navn – syv år etter at han flyttet ut. **Ikke minst: Vi hadde nå et lydopptak med leieboerens telefonnummer.**

### 3.8 Fra telefonnummer til agent

Det første vi gjorde da vi satte oss i bilen, var å søke opp nummeret hans. Det tilhørte en mann med samme fornavn som Aslak brukte om leieboeren. Nå fikk vi også etternavnet. Allerede samme kveld dro vi direkte fra Aslak i Østfold til adressen leieboeren sto oppført på. Navnet hans var ikke å finne på ringeklokkene til blokken.

Gjennom kildesamtalene visste vi at en troverdig undercover-identitet ofte innebærer at agenten har profiler i sosiale medier. Med leieboerens fulle navn fant vi enkelt frem til profilene hans på Instagram og Facebook. Vi lagret innholdet fra de ulike kontoene som PDFer med aktive lenker. Det var et poeng å gjøre dette fort. Hvis mannen som ble oppringt i virkeligheten var en politiagent, ville han trolig informere sin arbeidsgiver om at han var blåst etter telefonsamtalen med Aslaks samboer.



## **Det var fortsatt mulig at mannen bare var en helt ordinær leietaker, men årstallet og Aslaks påstand om at han hadde blitt lurt, stemte med det vi hadde hørt.**

### 3.9 Research på en helt vanlig fyr

Vi gjorde grunnleggende personresearch på leieboeren. Identiteten hans var troverdig og gjennomarbeidet. Han hadde for eksempel Vipps, som man må ha BankID for å kunne opprette. Og for å ha BankID, må man ha et ekte personnummer.

Samtidig fremsto aktiviteten hans på sosiale medier som rutinepreget og påfallende kjedelig, nesten som om noen holdt profilene i live av automatiske oppdateringer. Dessuten viste han aldri ordentlige bilder av seg selv. Profilbildene viste ansiktet fra nesen og opp. Øynene var skjult bak store solbriller, og øvre del av hodet under en mørk caps. Selv folk som hadde møtt ham, ville ha vansker med å kjenne ham igjen på bildene. Dette virket logisk om identiteten var falsk: Det utgjør en sikkerhetsrisiko å ha mange bilder av seg selv på sosiale medier under et annet navn enn det virkelige. Vi gjorde en rekke konkrete funn etter undersøkelser og søk på leieboeren. Av sikkerhetshensyn kommer vi ikke til å redegjøre for alt dette i rapporten. Det vi kan si, er at særlig to funn styrket hypotesen om at leieboeren ikke var den han utga seg for å være:

- **Folkeregisteret:** Leieboeren fantes i registeret, men han sto oppført med en underlig note som var ukjent for oss.
- **Skattelistingene:** Leieboeren var tilsynelatende sjef og eier av et transportfirma. Likevel fantes det ikke spor av ham i skattelistingene.

Men hvordan skulle vi komme videre? Etter det første møtet med Aslak og samboeren, ville de ikke ha noe med VG å gjøre. Politiet hadde ingen interesse av å snakke med VG om hemmelige operasjoner og vi sto fast. Snart skulle Ane ut i fødselspermisjon og Ådne sluttet i VG. Tiden gikk – og i en periode lurte vi på om dette kom til å ende opp som en vandrehistorie internt på krimgruppa: Den gangen vi *nesten* avslørte en hemmelig undercover-aksjon.

### 3.10 Vi gjør et siste forsøk

Ingen av oss klarte likevel å legge saken helt bort. Like før jul i 2023 kom Ane tilbake fra permisjon og vi ble enige om å gjøre et siste forsøk på noe hun hadde gjort mange ganger tidligere: Kontakte Aslak – og sjekke hva leieboeren drev med ett år senere.

Da vi søkte leieboeren opp i Folkeregisteret, fikk vi et nytt spor som tydet på at historien vi satt på var sann: Noen måneder etter at Aslaks samboer ringte, ble leieboeren meldt død. Samme dag som den folkeregistrerte dødsdatoen, ble transportselskapet han sto som leder av, lagt ned.

## **Hva er sannsynligheten for at noen dør nøyaktig samme dag som de avviker driften av selskapet sitt?**

### 3.11 Et mistenkelig dødsfall

Vår hypotese var at noen i politiet som håndterte den fiktive identiteten, hadde gått inn i ulike registre for å slette de digitale sporene etter agenten sin – og at alt skjedde samtidig. Fra Brønnøysundregistrene fikk vi inn dokumenter fra transportselskapet. Vi kontaktet revisoren og banken som hadde bistått i oppret-

telsen og avviklingen av selskapet, men ingen av dem kunne fortelle oss noe mer om eieren. Kunne vi finne ut mer om dette dødsfallet?

Vi forsøkte innsyn hos Folkehelseinstituttet og Skatteetaten i et forsøk på å finne datoen for dødsmeldingen, men møtte stengte dører. Vi ba om anmeldte dødsfall fra tingretter i aktuelle geografiske områder, men det var ingen spor etter ham der heller. For oss fremsto dødsfallet hans svært mistenkelig. Da fikk vi en idé: Året før hadde flere av oss jobbet med å ettergå nettopp mistenkelige dødsfall og uoppklarte drap. Da hadde vi fått innsyn i bilder av avdøde fra Politiets passregister ...

### 3.12 Passregisteret

Kunne det være mulig å sende en innsynsbegjæring til Oslo politidistrikt – det samme distriktet der agenten etter all sannsynlighet jobbet – og få innsyn i et bilde av ham?

Vi ville ikke lyve, men samtidig ønsket vi å skrive en begjæring som ikke fikk alarmklokkene til å ringe hos politiet. Vi ba derfor om innsyn i det sentrale passregisteret i et fotografi av mannen vi har valgt å kalle «Tom». (I denne rapporten omtaler vi ham som Tom, slik vi gjorde i sakene våre. Du kan lese mer om vurderingene i kapittel 5.5). Vi viste til at leieboeren var registrert død i folkeregisteret, og at VG jobbet med en større undersøkende sak der vi ønsket å ettergå dødsfallet. Vi skrev videre at «*fotografiet vil være viktig for å kunne belyse den konkrete saken – og verifisere opplysninger og bilder i saken*». Vi viste til andre avgjørelser der pressen har fått innsyn i forbindelse med mistenkelige dødsfall – og at det dreier seg om pressens mulighet til å ettergå politiets myndighetsutøvelse. Avslutningsvis skrev vi at Øst politidistrikt i 2023 ga VG innsyn i passfoto av to søstre som var registrert som døde – et drap og et mistenkelig dødsfall.

Svaret kom kjapt: Oslo politidistrikt sendte saken over til behandling hos Politidirektoratet. Mens vi ventet på svar, gjenopptok vi arbeidet med Toms sosiale medier.

### 3.13 Jakt i sosiale medier

Bildene Tom selv hadde delt i sosiale medier, var ugjenkjennelige. Men kanskje noen andre hadde et bilde som viste hele ansiktet hans? Instagram-profilen hans var åpen, han fulgte 119 personer og hadde 22 følgere. Vi undersøkte alle følgerne hans. Vi mistenkte noen av dem for å være andre politiagenter (les mer i kap 5.8). Andre var offentlige personer/bedrifter, som gjerne følger tilbake dersom man følger deres profil. Vi satt igjen med navn på 3-4 personer som var aktuelle å kontakte.

Toms venneliste på Facebook var ikke tilgjengelig. Derfor måtte vi lete etter venner fra kommentarer under innlegg som var publisert på veggen hans. Sommeren 2022 hadde vi sikret oss hele veggen hans. PDF-en med de aktive lenkene var 127 A4-sider. Det tok med andre ord noe tid å gå gjennom alle bilder, innlegg og kommentarer. Til slutt satt vi igjen med 12-13 navn.

Vi hadde hittil unngått å kontakte noen som kjente Tom gjennom dekkidentiteten hans. Men nå som han var død, hadde situasjonen endret seg: Risikoen for å ødelegge en pågående undercover-operasjon var minimal – og politiet hadde hatt halvannet år til å rydde opp etter agenten sin. Før vi begynte, gjorde vi likevel noen egne undersøkelser av Toms venner: Vi sjekket Folkeregister, skattelister, straffehistorikk og kontaktlister i sosiale medier. Ønsket var å sile ut de som kunne ha tilknytning til kriminelle miljøer. I samtalene fortalte vi at VG undersøkte en sak som involverte Tom – og at vi så at vedkommende fulgte ham på sosiale medier. Noen syntes det var merkelig å bli oppringt av journalister om en perifer Face-

book-venn – uten at vi kunne fortelle så mye om hvorfor. Men flere var behjelpelige, til tross for at vi var sparsomme med informasjonen.

– Å, han der, ja. Det ble en bytur. Hyggelig kar, fortalte en mann som hadde truffet ham.

– Jeg jobbet i utelivsbransjen. Traff ham noen ganger på byen, fortalte en kvinne.

Men først da vi snakket med en person lenger nord i landet, fikk vi napp. Vedkommende hadde hatt løs kontakt med Tom på Facebook i noen år.

– **Jeg har et bilde av ham.**

### 3.14 Reversert bildesøk i PimEyes

PimEyes er et søk for ansiktsgjenkjenning der man kan laste opp et bilde og få treff på alle andre bilder av samme person som ligger på internett. Vi søkte på bildet vi hadde – og fikk treff. Håret, skjeggveksten og alderen var ulik – men én ting pekte seg ut: Mannen på bildet hadde på seg polituniform.

Vi fikk enda en mulighet til å kontrollere at vi hadde riktig identitet: Noen uker etter at vi ba om innsyn i et bilde av Tom fra passregisteret, fikk vi beskjed om at det lå en konvolutt til oss på Politihuset på Grønland. Inne i konvoluttet lå et bilde av Tom. Vi søkte det opp i PimEyes, og fikk nok et treff på mannen i polituniform.

Hvorfor gikk ikke alarmen da VG ba om innsyn i et bilde av en topphemmelig agent? Svaret ligger trolig i sikkerhetsrigget rundt agentene: For å beskytte dem, er det et fåtall – selv internt i politiet – som vet hvem de er.

### 3.15 En ekte politimann

Men nå hadde vi altså funnet et bilde av ham på internett. Her ble politimannen navngitt. Dermed kunne vi nok en gang gjøre personresearch på ham, denne gangen med mannens ekte navn. I våre interne skattelistesøk så vi at mannen delte navn med mange andre personer i Norge. Det sto ingen alder på politimannen i nettsaken, men vi kunne anslå sånn cirka alder. Kombinert med årstallet for når saken ble skrevet, hadde vi snevret inn noen aktuelle fødselsår. Det reduserte antallet personer til fire. Videre søk reduserte antallet til to, men disse to var til gjengjeld nøyaktig like gamle og bosatt i samme landsdel. Vi sjekket folkeregisteret, A-tekst og sosiale medier uten at noen av dem pekte seg ut.

### 3.16 OSINT: Avslørt av kjøretøy

Erfaring fra flere år med personsøk i større krim- og gravesaker, har gjort at vi utfører en del undersøkelser som i utgangspunktet virker meningsløse. En liten flik av informasjon kan være det som gir svar. En av disse metodene er å bruke Google Street View for å se hvordan folk bor. Vi tok en digital kjøretur til adressene til de to mennene vi mente kunne være Tom. Utenfor den ene boligen så vi en presenning. Da vi zoomet oss inn, kunne vi se at den skjulte et særegent kjøretøy. Det lignet et kjøretøy vi hadde sett før: På bilder som leieboeren Tom hadde lagt ut i sosiale medier. Den endelige bekreftelsen fikk vi da vi fant den åpne profilen til et av mannens familiemedlemmer – der det lå mange bilder av både ham og kjøretøyet.

**Det var ingen tvil: Dette var mannen som utga seg for å være Aslaks leieboer.**

### 3.17 Et anonymt manus

Vi hadde gjennom to år forsøkt å kontakte Aslak med ujevne mellomrom, men han var ikke interessert i å prate med VG. Han var på hytta, la vekk mobilen i dagevis og hadde ikke tid. Funnene vi hadde gjort var såpass interessante at vi likevel ville forsøke å skrive et manus uten Aslaks medvirkning. Men før det var

aktuelt å publisere noe, ville vi at Aslak skulle få vite hva slags info vi satt på og hvordan han ville fremstå i et mulig manus.

I januar 2024 dro vi nok en gang til Østfold. Vi fortalte at det var viktig for oss at han fikk lese teksten. Først var han like avvisende som før, men underveis i samtalen åpnet han opp for å ringe når han var klar. Vi regnet med at han bare sa det, så vi skulle la han være i fred. Men noe må ha skjedd. For en morgen noen uker senere ringte telefonen mens Ane lå i tannlegestolen. I displayet så hun et navn hun ikke hadde forventet: Aslak. Nå lurte han på hva som ville stå i artikkelen. Vi avtalte å komme på besøk noen dager senere.

### 3.18 Innsyn i etterforskningen

Mens vi ventet på Aslak, prøvde vi å finne ut mer om politiets etterforskning av Ørje-drapet. De siste årene har påtalemyndighetene vist større vilje til innsyn i straffesaksdokumenter. Vi ba derfor om innsyn i drapsetterforskningen som omhandlet Aslak. I avslaget skrev Øst politidistrikt at drapet fremdeles var uløst, og at politiet – på generelt grunnlag – aldri «*bekrefter eller avkrefter om det er benyttet skjulte etterforskningsmetoder*» før saken går for retten.

Men hva med Aslak? Han ble aldri tiltalt. Hvis han ble sjekket ut av saken for ni år siden, måtte vel saken mot ham være henlagt i dag, argumenterte vi.

**Det vi ikke visste da, var at disse spørsmålene skulle endre livet til Aslak.**

### 3.19 Aslak begynner å fortelle

I slutten februar fikk vi endelig komme inn i stua til Aslak igjen, over halvannet år etter det første møtet. Vi leste som planlagt opp det anonyme manuset, og snart begynte Aslak å fortelle.

Historien han fortalte, ga oss mye større forståelse for hvorfor han var så preget av hendelsene med leieboeren. Aslak så fortsatt på Tom som en venn. Dessuten fortalte Aslak at han aldri hadde hatt en advokat. Han ante ikke hvorfor politiet mistenkte ham for å stå bak Ørje-drapet, og han var livredd for at folk rundt ham skulle få vite om det.

I dette møtet fikk vi også vist ham noen av bildene vi hadde funnet av Tom. **Det var ingen tvil: Den tidligere leieboeren var en politimann i forklledning.**

### 3.20 Kildekritikk: Sammenligne gamle notater med nye

Etterforskningen mot Aslak var tilsynelatende avsluttet, men vi kunne ikke lukke øynene for at politiet på et tidspunkt mistenkte ham for å stå bak drapet. I fravær av andre kilder ble det ekstra viktig å kontrollere opplysningene Aslak ga oss fra gang til gang. Dialogen hadde pågått med ujevne mellomrom fra juni 2022 og besto av korte og lange samtaler. Våren 2024 gikk vi gjennom alle opptak og notater for å se om vi kunne svare «ja» på noen av disse spørsmålene:

- Endret han forklaring?
- Kom han på noe tidspunkt med motstridende opplysninger?
- Tok vi ham i løgn?

Da vi sammenlignet gamle og nye utsagn, så vi at Aslak kunne rote med årstall og utbroderte ulike detaljer i ulike samtaler. Men vi kunne ikke se at han forklarte seg motstridende. Det fremsto som Aslak var ærlig med oss helt fra start. Dette ble tydelig da vi gikk tilbake til notatene fra det aller første møtet i 2022. Etter at samboeren hadde ringt 112, hadde vi behov for å rydde opp og oppklare eventuelle misforståelser. Vi ringte derfor Aslak opp fra bilen. Han tok telefonen og begynte å snakke litt om saken. Mye av det han sa var vanskelig for oss å forstå den gangen. Han hoppet fra tema til tema, uten at vi klarte å henge med på alt. Men Aslak fortalte allerede i juni 2022 om hendelsen som hadde gått så sterkt inn på ham: «Jeg fikk et brev da han flytta», sa han i telefonen. «Hva sto det i det da?», spurte vi. «Det sto at hvis jeg var villig til å godkjenne at jeg hadde mordet damen, så skulle han ordne det for meg».

### 3.21 Brevet fra politimannen

Vi visste ikke riktig hva vi skulle tro om dette i 2022 og det skulle altså ta halvannet år før vi kom i posisjon til å spørre på nytt. I februar 2024 fikk vi for første gang høre detaljene om en kreftsyk kamerat som kunne påta seg skylden, dersom Aslak ville lette samvittigheten sin. Løgnen om den kreftsyke mannen og brevet var noe av det som opprørte Aslak mest med hele saken. «Tenk hvis jeg hadde vært litt mer gærn i huet, og bare skrevet under på brevet for å bli ferdig med saken? Det finnes folk som ville gjort det», sa han.

Vi kunne knapt tro det: Politiet har i en årrekke lovet bot og bedring etter å ha presset frem tilståelser. Oppvasken etter Tengs-saken i 1997, der fetteren ble presset til å innrømme drapet, fikk mye oppmerksomhet. Politiet har endret avhørsteknikk nettopp for å forhindre at uskyldige mennesker blir manipulert til å tilstå noe de ikke har gjort. Det ante oss at vi var på sporet av noe viktig, men vi hadde et problem: **Aslak hadde brent brevet.**

### 3.22 Skjult opptak av politiet

I april skulle vi endelig gjøre et anonymt intervju med Aslak hjemme hos ham. Vi hadde såvidt kommet inn døra da han fortalte at politiet hadde vært der dagen i forveien. De hadde bedt ham inn til et møte på politihuset om noen dager. Møtet skulle handle om Ørje-saken. Aslak sa at han veldig gjerne ville at VG skulle bli med ham. Han hadde ingen advokat og stolte ikke lenger på politiet. Vi forklarte at journalistene trolig ville bli avvist dersom vi møtte opp på politihuset. Aslak valgte derfor å ta med seg en lydopptaker inn i møtet (les mer om disse vurderingene i kapittel 5.4).

Som forventet ble Ane avvist i døra. Da Aslak kom ut etter en halvtime, var han lettet. Han fisket opp båndopptakeren fra brystlommen og ba oss høre gjennom. Dette opptaket skulle bli viktig for oss. Nå fikk vi den aller første bekreftelsen: Aslak var utsatt for en åtte måneder lang undercover-operasjon. I møtet kom det også frem at politiet hadde gjort flere feil i saken.

**Feilene ble oppdaget da VG noen måneder tidligere hadde bedt om innsyn i etterforskningen, ni år etter operasjonen.**

### 3.23 Aslak fikk aldri beskjeden

Da politiet behandlet innsynsforespørselen fra VG, fant de ut at Aslak aldri ble underrettet om at saken mot ham skulle henlegges. Derfor hadde han i ni år levd med frykten for at politiet mistenkte ham for å stå bak et brutalt rovmord. I tillegg hadde politiet gjort en feil da de forsøkte å henlegge saken. I møtet med Aslak lovet politiet at saken nå ville bli formelt henlagt. Politiet beklaget feilene, men tok

ellers lite selvkritikk. Politilederne virket heller ikke å ha særlig kunnskap om operasjonens innhold. Da Aslak begynte å snakke om hvordan brevet fra Tom hadde preget ham, ble det stille. Vi fikk følelsen av at de rett og slett ikke ante hva han snakket om. Men noen i politiet måtte vel vite mer?

### 3.24 Konfrontasjon og noen kort til brystet

Oslo politidistrikt har ansvaret for undercover-agentene i Norge, mens Øst politidistrikt har ansvaret for etterforskningen av Ørje-saken. Vi ba om intervju med begge distriktene. Ingen av lederne som skulle møte oss, var involvert i operasjonen i 2015, og det var viktig for oss at de leste seg opp på saksdokumentene før intervjuet. Derfor fikk de en del informasjon om hva vi ønsket å snakke om.

Men noe holdt vi bevisst tilbake: Vi ønsket *ikke* at politiet skulle vite at Aslak hadde brent brevet han fikk av agenten. Det ville ta seg dårlig ut for politiet å nekte for at brevet eksisterte eller svare på spørsmål om det, hvis det skulle vise seg at Aslak hadde gitt det til VG. I forespørselen omtalte vi derfor brevet – uten å stille spørsmål ved brevet eksistens.

Noen minutter inn i intervjuet fikk vi bekreftelsen vi trengte: Agenten skrev et brev til Tom. Politiet bekreftet også at agenten hadde fortalt om en fiktiv kreftsyk venn som kunne påta seg skyld – og at Aslak hadde fått tilbud om å kvitte seg med mistanke. Det sa noe om hvor langt politiet hadde gått i saken – og ikke nok med det: Politiet hadde problemer med å svare nøyaktig på hva som sto i brevet. Ingen kunne finne en kopi av teksten, og de beklaget den «dårlige notoriteten» i saken. Uansett sto vi igjen med et nytt funn: **Politiet visste ikke med sikkerhet hvor langt de hadde gått for å presse ham.**

### 3.25 Publisering og nye avsløringer

I august publiserte vi hovedsaken om Aslak. Flere forsvarsadvokater reagerte kraftig på det de omtaler som grove menneskerettsbrudd. Politiet varslet tidlig at saken skulle bli gransket. Vi spurte derfor Oslo politidistrikt hva de ville gjøre for å rekonstruere brevet Aslak fikk: Fantes det et utkast? En tidsnær rapport? Hadde de snakket med agenten og hans nærmeste leder?

I november fikk Aslak selv innsyn i en rapport fra politioperasjonen. Her kunne han lese hvordan politiet beskrev samtalene han hadde med leieboeren. Tom hadde sagt at han kjente folk som kunne ta på seg skylden: «Gutta mine kan få ting til å forsvinne». Like interessant som innholdet i rapporten, var *datoen*: **Rapporten var skrevet i april 2024, ni år etter at operasjonen fant sted. Og etter at VG begynte å stille spørsmål om saken.**

## 4. En reise over fjellet

### 4.1 Andre uløste drap

I arbeidet med Aslaks sak gjorde vi flere forsøk på å få ut informasjon om rigget rundt agentene og dekkhistoriene deres. I en masteroppgave fra 2010 kom vi over et utsagn fra en tidligere leder i Oslo politidistrikt, som fortalte at infiltrasjon ble brukt i 28 saker i en treårsperiode. I de første bakgrunns-samtalene fikk vi også høre at behovet for infiltrasjon var økende. Det skulle tilsi mer enn hundre operasjoner det siste tiåret.

Vi begynte å lete i hukommelsen og opprettet et regneark der vi la inn alle undercover-sakene vi kom på. Så innhentet vi dommer og gjorde søk etter nyhetssaker. Vi var også i retten i en sak der vi hadde fått inn opplysninger om at en agent skulle vitne. Til slutt satt vi igjen med en oversikt over noen titalls saker der vi visste eller antok at metoden ble brukt. Regnarket viste at det hadde skjedd en dreining i måten agentene ble brukt på: Fra å infiltrere kriminelle miljøer, tok politiet i større grad enn tidligere metoden i bruk mot mistenkte i uløste drapssaker. To av sakene vi la inn under kolonnen «Trolig UC» var drapene på Birgitte Tengs og Tina Jørgensen. Vi tenkte ikke noe mer over dette, før vi satte oss ned og studerte Toms reise- og flyttemønster.

## 4.2 Hvorfor var Tom i live?

Tom svarte på telefonen i juni 2022, da samboeren til Aslak ringte ham syv år etter at han flyttet ut. Basert på opplysninger fra Folkeregisteret, Bizweb og Facebook-profilen kunne vi se at Tom hadde besøkt og bodd flere steder i landet etter 2015. Kilder hadde allerede fortalt oss at det ikke finnes mange agenter og at metoden er ressurskrevende. Tom var i live lenge etter operasjonen i Østfold. Kunne han ha blitt brukt i andre undercover-operasjoner?

## 4.3 En påstått undercover-operasjon

Fra dekningen av rettssaken mot Johny Vassbakk – mannen som ble tiltalt og frikjent for å ha drept Birgitte Tengs – husket vi at forsvarerne i retten sa at Vassbakk ble forsøkt lurt av undercover-agenter. Flere medier omtalte den påståtte undercover-operasjonen, som angivelig gikk ut på at to kvinner bulket Vassbakks bil i et forsøk på å oppnå kontakt med ham. Tom er ingen kvinne, men kunne han likevel hatt en rolle i etterforskningen av Vassbakk? Det var vanskelig å vite: Bevisene fra den påståtte operasjonen ble aldri lagt frem i retten fordi påtalemyndigheten hadde bedt om at den skulle holdes skjult. Dermed visste ikke forsvarerne nøyaktig hva som hadde skjedd. Men vi så at Tom på et tidspunkt var folkeregistrert i en by på Sørvestlandet. Hva hadde han gjort der?

## 4.4 Undersøke Toms adresse

I mars 2024 dro vi til adressen der Tom hadde vært folkeregistrert på Sørvestlandet. Nå var det en eldre dame som bodde der, som fortalte at hun leide av en mann. Vi undersøkte hvem som sto oppført som eier av leiligheten og fant ut at han bodde i utlandet. Vi tok kontakt og fortalte at vi hadde noen spørsmål om den tidligere leieboeren. Da fikk vi et kryptisk svar: «Jeg har ikke noe info om [Tom] som du ikke allerede har.» Vi stusset på dette. For vi hadde ikke fortalt eieren noe som helst om Tom. Og i hvert fall ikke at vi mistenkte ham for å være politi.

## 4.5 Et lykketreff

For å komme nærmere et svar på hva Tom kunne ha drevet med, dro vi videre til Vassbakks forsvarere, Stian Kristensen og Stian Trones Bråstein, i Stavanger. Vi fortalte om Aslaks sak, at vi undersøkte undercover-virksomhet og lurte på om de kunne fortelle alt de visste om operasjonen de mente Vassbakk ble utsatt for. Forsvarerne gjentok historien om de to kvinnene. De tok alt på husken og tok forbehold underveis. Men på et tidspunkt fortalte Kristensen noe som gjorde at vi spisset ørene: Kvinnene som bulket bilen, hadde snakket om en fetter. Forsvareren husket ikke navnet på fetteren eller om Vassbakk hadde hatt direkte kontakt med ham. Vi spurte om det var mulig å finne ut av dette. Det var viktig for oss ikke å røpe noe først, både av hensyn til Toms sikkerhet – og for å unngå å påvirke hukommelsen deres,

i tilfelle de ikke hadde skrevet ned navn i sanntid. Bråstein gikk for å hente notatene sine på et annet kontor. Noen minutter senere kom han tilbake. Og uten å løfte blikket fra notatene leste forsvaren opp fatterens navn: Han het det samme som Aslaks tidligere leieboer.

#### 4.6 Verifisere agentens telefonnummer

Det viste seg at forsvaren ikke bare hadde gode notater, han hadde også en SMS-dialog mellom Tom og Vassbakk. I meldingene gjorde Tom flere forsøk på å få til møter mellom dem. Inngangen til dialogen var at han skulle hente bilen kvinnene hadde bulket. Møtet i Stavanger hadde allerede gitt mer enn vi kunne håpe på. Men vi kunne ikke utelukke at det fantes to agenter med samme dekknavn. Vi ba derfor om å få se telefonnummeret Tom brukte i kontakten med Vassbakk. Vi kjente det umiddelbart igjen: Det var telefonnummeret til Aslaks leieboer. Denne gangen utga Tom seg for å være lastebilsjåfør – slik Vassbakk også er.

#### 4.7 Unntatt fra retten

Nå var det ikke lenger noen tvil: Johny Vassbakk ble utsatt for en undercover-operasjon da politiet etterforsket ham for drapet på Birgitte Tengs. Forsvarerne strevde med å få bekreftet dette mens saken pågikk. De var kritiske til hemmeligholdet fordi påtalemyndigheten i rettssakene la vekt på Vassbakks oppførsel i møte med kvinner. Undercover-operasjonen kunne bidratt til å nyansere bildet som ble tegnet av klienten, mente de: For til tross for at Vassbakk ble presset av to tiltrekkende kvinner, oppførte han seg helt normalt.

Vi ble nysgjerrige på adgangen påtalemyndigheten har til å unnta bevis. I denne saken ble det sagt at det forelå en *hemmelig kjennelse* som sa at operasjonen ikke skulle legges frem i retten. Forsvarerne forsøkte å få avgjørelsen prøvd på nytt da saken var oppe i retten, men møtte stengte dører. Slike spørsmål blir prøvd i en separat prosess – før straffesaken skal opp. Den siktede får oppnevnt en skyggeadvokat og vi fikk vite at det ikke er adgang til å overprøve avgjørelsen senere. Alt skjer i hemmelighet. Hadde det ikke vært for at Vassbakk selv fortalte om hendelsene, ville ikke forsvarerne visst noe om operasjonen. Paragrafen som regulerer dette i straffeprosessloven heter §242a. **Hvor ofte unntas bevis fra undercover-operasjoner i retten?**

#### 4.8 Nok et tomrom

Vi startet med en test: Vi ba om å få ut alle kjennelser som ble avsagt på §242a i Sør-Rogaland tingrett fra de siste fem år. Her visste vi jo at det hadde skjedd. I tillegg ba vi Borgarting lagmannsrett om hvor mange ankesaker de hadde behandlet på samme paragraf. En dommer fortalte oss at tingretten ofte har et relativt tynt grunnlag å vurdere spørsmålet ut fra, det styrker behovet for sikkerhetsventilen en ankebehandling kan utgjøre.

Men nå stoppet alt opp igjen. Domstolen kunne ikke svare, fordi det ikke «satt opp til å kunne gi statistikk/rapport på dette». Da vi ringte rundt til flere domstoler, fikk vi vite at sakene trolig ble håndtert på samme måte som PST-saker: Den som ber om at opplysningene skal unntas kommer til retten med fysiske dokumentsett som dommeren og skyggeadvokaten får lese gjennom – før saken behandles i fortrolighet på et avlyttingssikkert rom uten telefoner. Ingen får beholde dokumentene. Igjen var politi og påtalemyndigheten rett adressat for våre spørsmål.

#### 4.9 «Særlig streng taushetsplikt»

Vi ba om innsyn i hvor mange ganger landets påtaleledere og statsadvokatembeter hadde bedt om at slike opplysninger skulle unntas, der «*opplysninger i en straffesak ikke skulle legges frem i sakens dokumenter*



med begrunnelse i § 242 a i Straffeprosessloven». Svarene var nokså likelydende: En særlig streng taushetsplikt forhindret dem fra å svare. Allerede da de første avslagene tikket inn, klaget vi direkte til Riksadvokaten. Vi venter fremdeles på svar. For oss har dette vært nok et eksempel på hvor lukket systemet er, og hva det kan bety for rettssikkerheten til de som utsettes for politimetoden.

## 5. Etikk, kildearbeid og kildekritikk

### 5.1 Trygge Aslak – og forstå hvordan han tenkte

Da Ane ringte Aslak i november 2023, ga han tydelig beskjed om at vi måtte gi oss – og ikke kontakte ham mer. Det er uvanlig at vi ikke respekterer så tydelige ønsker. Hvorfor ga vi oss ikke bare? Gjennom samtalene med Aslak forsto vi at det var flere grunner til at han var motvillig. Det første handlet om bygdesnakk: «Du vet hvordan folk er, ingen røk uten ild», kunne han si. Aslak fryktet at det faktum at han hadde vært under etterforskning, ville overskygge hva politiet hadde gjort mot ham. Den andre grunnen handlet om at Aslak helst bare ville glemme hele saken. 79-åringen synes det var ubehagelig å tenke på at han var mistenkt for drap. Samtidig forsto vi at dette var konfliktfylt for ham: Aslak var opprørt over politiets handlemåte. Men frykten for hva folk ville tenke, veide lenge tyngre enn behovet for å fortelle om overtrampet.

Oppi alt dette var det fremdeles vanskelig for Aslak å forstå fullt ut hva han var utsatt for. Han hadde aldri fått en bekreftelse på hvem Tom egentlig var. De var kamerater, og det satt langt inne for Aslak å beskyldte Tom for å være illojal. 79-åringen har få nære mennesker i livet. Aslak hadde tenkt tanken på at Tom kunne være en politimann, men det virket samtidig søkt. Flyttet norsk politi inn hos folk, liksom?

For å trygge Aslak prøvde vi å finne en balansegang mellom å informere om vårt arbeid og legge til rette for at Aslak selv kunne fortelle. Vi leste opp førsteutkastet for ham. Da forsto han at VG respekterte hans ønske om å være anonym. Han ble også trygg på at VGs sak handlet om politiets metodebruk, og ikke drapsmistanken mot ham. Manuset ga ham en slags bekreftelse på at han hadde grunn til å føle seg sviktet. Vi opplevde en gradvis endring i Aslak etter dette: Fra å være redd for negative konsekvenser ved publisering, satte han pris på at andre problematiserte politiets fremferd.

Det største vendepunktet skjedde i april 2024, etter møtet på politistasjonen. Nå fikk Aslak beskjeden han hadde ventet på i ni år: Han var utenfor mistanke. Saken mot ham skulle henlegges. Aslak var en ny mann da han satte seg inn i bilen etter møtet. Etter henleggelsen, løsnet alt. Fra ikke å ville ha noe med VG å gjøre, var han nå glad for at vi ikke hadde gitt oss og stilt spørsmålene som gjorde at politiet måtte rydde opp. **I mai 2024, nesten to år etter det første møtet, sa Aslak at han ville stille åpent i VGs saker.**

### 5.2 Jakten på mistankegrunnlag

Hvorfor trodde politiet at Aslak kunne stå bak drapet på Marit Ødegaard? Svaret lå i straffesaken, men den fikk vi ikke innsyn i. Politivadvokaten ville heller ikke si noe. Fra etterforskningen i 2015 fikk vi høre at mistanken dreide seg om tre hovedmomenter: Aslak hadde vært i nærheten av bensinstasjonen da drapet skjedde, han brukte samme skostørrelse som det ble funnet avtrykk av på åstedet og han skulle ha snakket med folk på en måte som tydet på at han hadde kjennskap til saken. Alt dette stemte overens

med ting Aslak selv fortalte om. Men var dette *alt* politiet hadde før de flyttet inn i huset hans? Kunne det dukke opp andre historier som var skadelige for Aslak når saken ble publisert?

Vi stilte de ubehagelige spørsmålene til Aslak. Han svarte nei. Han hadde kanskje kranget litt på fylla, men aldri slåss med noen, sa han. Politiet ville fortsatt ikke svare, men like før publisering fikk vi overbevist statsadvokaten om at det var viktig at VG hadde alle opplysningene før saken kom på trykk. En fredag ettermiddag bekreftet politiadvokaten at de tre opplysningene vi hadde, var hovedgrunnen til at Aslak ble mistenkt. Lørdag publiserte vi saken.

### 5.3 Skjult opptak av Aslak, samboeren og Tom

I de første møtene og telefonsamtalene med Aslak tok vi opptak av samtalene uten å informere ham om det. Vi hadde aldri en tanke om å publisere opptakene, opptakene handlet om egen sikkerhet og egne notater. Da Aslak bestemte seg for å stille åpent, var han også positiv til at vi laget en podkast. Da informerte vi Aslak og samboeren om at opptakene fantes. Vi forklarte også hvorfor vi hadde tatt opp lyd. Aslak syntes det var helt uproblematisk. Dessverre var lyden for dårlig til å brukes.

Vi hadde også et opptak fra 2022 da Aslaks samboer ringte til Tom og konfronterte ham med påstanden om at han var politi. Vi ønsket å bruke dette lydklippet, men av hensyn til politimannens sikkerhet spilte vi inn samtalen på nytt med to VG-ansatte som ordrett gjentok alt som ble sagt. Samboeren til Aslak samtykket også til bruken med endret stemme.

### 5.4 Skjult opptak av politiet

Vi var i tvil om hva vi skulle gjøre da Aslak ble innkalt til et møte med politiet i april. Kanskje var det den eneste gangen han ville få politiets svar på hva som faktisk hadde skjedd. Aslak ville helst ha med seg VG inn. Han hadde ingen advokat. Vi fryktet at politiet kunne legge press på Aslak og at det kunne bli vanskelig for 79-åringen å huske og forstå alt som ble sagt. Vi la frem et forslag: Ønsket Aslak selv å ta opp lyd fra møtet? Aslak sa ja med det samme. Hvis VG ikke fikk bli med inn, ville han at alt skulle dokumenteres.

Etter loven står folk fritt til å ta opptak av samtaler de selv deltar i. Aslak ønsket å ta opp lyd, men for å klare det måtte 79-åringen låne VGs båndopptaker. Her beveget vi oss inn i et vanskelig felt av presseetikken: skjulte opptak. Før vi sa ja, stilte vi flere kontrollspørsmål for å forsikre oss om at Aslak ønsket dette selv – og understreket at han ikke var forpliktet til å dele noe med oss i etterkant.

Vær Varsom-plakaten sier at skjulte opptak kun skal brukes dersom det er «*eneste mulighet til å avdekke forhold av vesentlig samfunnsmessig betydning*». Det mener vi det var i denne saken. Da VG noen uker etter møtet spurte politiet hva de skrev i innstillingen til statsadvokaten, nektet de å svare oss. Men på opptaket forsikret politiet Aslak om at saken mot ham skulle henlegges. Dette var essensiell informasjon for Aslak – og for vår sak. Vi har kun publisert noen korte utdrag av det vi ser på som avgjørende dokumentasjon. To uker før publisering opplyste vi kommunikasjonssjefen i Øst om at opptakene eksisterte og at Aslak hadde delt dem med VG. Vi sendte også over tekstutdragene vi planla å bruke.

### 5.5 Tidlig kontakt med politiet

Vi regnet med at politiagenten varslet sine sjefer etter at han fikk telefonen fra Aslaks samboer i juni 2022, men de kunne ikke vite hvor mye vi visste. Vi håpet at en tidlig dialog ville øke muligheten for å få politiet i

tale om et tema de aldri før har snakket om. Det var også mye vi ikke visste om hva Tom hadde gjort og hva slags miljøer han hadde infiltrert i de årene som gikk fra han flyttet fra Aslak i 2015 til han ble meldt død.

I januar møtte vi ledere i Oslo politidistrikt for å berede grunnen for et intervju. Vi valgte å spille med nokså åpne kort og fortalte at vi satt på agent-identiteten til Tom. Vi fikk lite respons og fryktet at dette ville ende som nok en sak der politiet besvarte alle kritiske spørsmål med «av hensyn til våre metoder kan vi ikke kommentere...». Halvannen måned senere møtte vi politiet på nytt. Denne gangen kunne vi fortelle at vi hadde funnet agentens ekte identitet. Nå fikk VG opplyst at politimannen kunne settes i stor fare dersom identiteten hans ble kjent. Det samme gjaldt dersom dekkidentiteten hans ble kjent.

Det var et dilemma: Ved å bruke den ekte dekkidentiteten kunne vi trolig få nye, gode tips – og kanskje kunne vi avdekke flere kritikkverdige sider ved politiets undercover-virksomhet. Vi visste også at politiet hadde all interesse av å få oss til å skrive så lite som mulig av det vi hadde funnet ut. Men vi hadde ingen mulighet til å etterprøve den konkrete sikkerhetstrusselen. Hvis dekknavnet gjorde andre i stand til å gjøre de samme søkene som vi hadde gjort, kunne VG potensielt sette en mann i livsfare?

Vi landet til slutt på at VG ga politiagenten et nytt dekknavn, Tom, og at vi var åpne med leserne om hva politiet hadde sagt til oss om risikoen. En uke før publisering informerte vi politiet om hva vi ville skrive, slik at de kunne vurdere om det var behov for å sette inn ytterligere sikkerhetstiltak.

Selv om VG valgte å ta hensyn til det risikobildet vi fikk høre om, er det flere forhold ved politiets håndtering som har forundret oss: Samtidig som VG fikk beskjed om at mannen kunne settes i fare dersom vi omtalte den fiktive identiteten, lå det bilder av mannen på nett, i politiuniform, og på den åpne Instagram-profilen til et familiemedlem. Vi oppdaget også at han brukte samme solbriller og kjøretøy som agent og i sitt privatliv. Tom var i live over en lang periode og vi vet at han ble brukt i minst to saker. Det innebærer en risiko å bruke samme identitet flere ganger; hvis agenten ble avslørt i én sak, ville han også kunne være blåst for andre personer. Måtte hensynet til sikkerhet vike for ressursknapphet? Politiet ville ikke svare på dette.

## 5.6 Kontakt med sivile

I arbeidet med å finne ut mer om Tom, kom vi over et funn vi lenge var usikre på om vi skulle publisere: Agenten hadde kontakt med flere kvinner under fiktiv identitet. En av kvinnene fortalte VG at hun følte seg sjekket opp. Var dette politiarbeid?

Vi fikk ikke entydige svar, men politiet sa at det burde vært «større bevissthet» rundt bruken av agentens sosiale medier. Vi diskuterte om funnet nådde opp til nyhetskriteriet. Kontakten med kvinnene kunne ha årsaker vi ikke kjente til. Samtidig tydet alt på at kvinnene ikke var under etterforskning for noe. I et intervju sa politiet at oppfølgingen av agentene er blitt mye bedre siden 2015. Men kontakten med kvinnene fant sted lenge etter dette. Vi landet til slutt på å publisere, fordi kontakten med kvinnene – uavhengig av formål – reiste viktige problemstillinger: Dersom kontakten ikke var politiarbeid, kunne det være et misbruk av stillingen. Og uansett hadde politimannen i lang tid lurt flere sivile personer.

## 5.7 Kontakt med Tom

Politimannen har ikke ønsket å stille til intervju med VG. Derfor ba vi Oslo politidistrikt, som er mannens arbeidsgiver, om å videreformidle informasjon for oss. Tom har hatt en enkeltrolle i en stor politiaksjon. Og det har vært ledelsens ønske å svare på alle spørsmål om operasjonene.

## 5.8 Sikkerhetsbristen

Gjennom Toms Instagram-konto fant vi flere profiler som gjorde oss nysgjerrige. Det var noe med den forseggjorte, men likevel generiske, bilde- og ordbruken i innleggene. Kunne dette også være agenter? Undersøkelser i folkeregisteret avslørte de samme uvanlige notene som Tom. Det ene fornavnet stemte også overens med en av kvinnene som møtte Johny Vassbakk.

Vi valgte likevel å la disse profilene ligge. Agentene var ikke «døde». Profilene var aktive og vi visste ingenting om hvilke oppdrag og hvilke miljøer de jobbet i.

Samtidig forteller våre funn at politiet sliter med å ivareta sikkerheten til sine folk. Ved å finne én agent, fant vi flere. Når VG klarte å finne den ekte identitet til politimannen ved bruk av reversert bildesøk, kan andre klare det samme. Dagens teknologi setter politiet på en stor prøve. For dem var det selvsagt et nederlag at agenten ble blåst. Samtidig skal de kanskje være glade for at det var VG og ikke noen andre som først gjorde dem oppmerksom på sikkerhetsbristen.

## 5.9 Vassbakk snakker aldri med VG

VG identifiserte Johny Vassbakk da han ble tiltalt i Tengs-saken og vi tronet øverst blant mediene han *absolutt ikke* ville snakke med. Lenge var tanken at forsvarerne hans skulle uttale seg. Uken før planlagt publisering spurte vi forsvarerne om Vassbakk selv ville lytte til teksten vi hadde skrevet om ham. Til vår overraskelse sa Vassbakk ja. Han hadde nylig lest saken om Aslak på VG og likte den. Underveis i opplesingen påpekte han noen feil i hendelsesforløpet. Han kom også med nye detaljerte beskrivelser. I samtalen opplevde vi at Vassbakk hadde et behov for å få formidlet *sin* versjon av etterforskningen mot ham. Til slutt spurte vi ham rett ut om han heller ville fortelle historien selv. Det ville han. Intervjuet er det første og eneste han har gitt.

## 5.10 Kontakt med pårørende

Selv om vårt hovedfokus var på politiets inngripen i Aslaks liv, var bakgrunnen for det hele et brutalt drap på en eldre kvinne. Marit Ødegaards datter venter fortsatt på svar. Vi ville tilby henne å lese gjennom vår artikkel før den kom. For å forberede henne, men også fordi hun kunne bidra til å korrigere faktafeil eller komme med viktige opplysninger. Vi ønsket likevel at det skulle skje tett opp mot publisering, slik at Aslak skulle ha en reell mulighet til å trekke seg fra saken – uten at hans personalia var spredt til andre. Men lenge før vi rakk å ringe datteren, kontaktet hun VG. Det viste seg at politiet hadde informert henne om at VG skulle skrive en sak om drapet, men mer fikk hun ikke vite. I flere uker hadde hun gått og grublet på hva som skulle komme. Selv om det var over to måneder til planlagt publisering, måtte vi ivareta henne. I en telefonsamtale fikk vi forklart hvordan vi hadde tenkt. Datteren var forståelsesfull. Noen dager før publisering kom hun til VG og leste saken.

Også familien til Birgitte Tengs ble informert om publiseringen gjennom sin bistandsadvokat.

## 6. Motstand og spesielle erfaringer

### 6.1 Lite tilgang på offentlig informasjon

Det har vært vanskelig å få tak i kvalitetssikret informasjon om politiets undercover-virksomhet. Infiltrasjon nevnes knapt i dommer, regelverk er underlagt streng taushetsplikt og det finnes nesten ikke forskning på feltet. I perioden 2022 til høsten 2024 har vi sendt over 30 innsynsforespørsler i håp om å få ut informasjon om metoden. Med unntak av bildet fra passregisteret, fikk vi avslag på alt – også etter å ha klaget. Så, høsten 2024, ble vi gjort oppmerksom på noe som skulle gi oss en liten innsynsseier.

#### 6.1.1 Nektet innsyn som var gitt annen redaksjon

Vi fikk avslag på innsyn i straffesaksdokumentene i Ørje-saken med begrunnelse av at det var en pågående etterforskning – til tross for at vi hadde en erklæring der Aslak ba politiet gi VG innsyn i dokumentene som omhandlet ham. Etter publisering snakket kolleger om en sak Åsted Norge hadde om Ørje-drapet i 2023. Der fremsto det som at redaksjonen hadde fått innsyn etterforskningen. Vi ba om innsyn i Åsted Norges innsynsbegjæring og påpekte at det fremsto lite konsekvent å behandle mediene ulikt. Først da snudde politiet og ga oss innsyn i etterforskningen mot Aslak. Dokumentene om den skjulte etterforskningen ble tatt ut.

#### 6.1.2 Ulik praksis, lovverk og klagebehandling

Etter publiseringene våre ba vi om innsyn i kommunikasjonen Øst politidistrikt og Oslo politidistrikt hadde hatt om saken vår. Til tross for at innsynsbegjæringen var helt likelydende, ble de avslått med to ulike lovverk:

- Øst politidistrikt mente dokumentene vi ba om er underlagt taushetsplikt og at det «faller utenfor offentlighetslovens virkeområde». Klagen vår er nå til behandling hos Oslo statsadvokatembete.
- Oslo politidistrikt mente derimot at offentlighetsloven gjelder, men at innsynskravet ikke gjaldt én bestemt sak. De skrev videre at dokumentene kan unntas for å sikre fortrolighet mellom organene. Klagen er behandlet av Politidirektoratet som sendte den tilbake for ny behandling. Dette venter vi fortsatt på når denne rapporten skrives.

### 6.2 Hva er en henleggelse?

Øst politidistrikt sa at saken mot Aslak var henlagt, men at de hadde gjort en formell feil slik at det måtte gjøres på nytt. Var saken henlagt eller ikke? I teksten skrev vi at politiet forsøkte å henlegge saken i 2018, men at saken ikke var formelt henlagt. Dette protesterte Øst kraftig på: Det dere skriver er feil, saken er henlagt, mente de. Men for Aslak, som hadde levd med mistanken i ni år, føltes det ikke sånn. Statsadvokaten var enig med oss: Saken mot Aslak ble først henlagt da statsadvokaten skrev henleggelsen i september 2024.

### 6.3 Dilemma: Metodevern og spydspiss

Politifolk er opptatt av metodevern. Hvis alle vet hvordan politiet går frem når de infiltrerer noen, vil metoden miste sin effekt. Agentene besitter sjelden kompetanse og har lang erfaring. Tok VG ut en spydspiss i norsk politi da vi publiserte saken om Aslak?

På dette tidspunktet var Tom allerede død i Folkeregisteret. Dersom VGs arbeid har ført til at Tom ble «førtidspensjonert», så skjedde det i så fall da Aslaks samboer ringte ham i juni 2022.

Ethvert demokrati er tjent med et politi som evner å bekjempe alvorlig kriminalitet. Men pressen har plikt til å beskytte enkeltmennesker mot overgrep og forsømmelser fra offentlige myndigheter. Vårt mål har aldri vært å avsløre undercover-operasjoner for avsløringens skyld, men å belyse konkrete tilfeller der politiet kan ha tråkket over grensen. Når det heller ikke finnes ekstern kontroll med metoden, blir pressens søkelys enda viktigere. Vi mener politiets bruk av skjulte metoder reiser viktige spørsmål om rettssikkerhet, personvern og maktbalanse mellom stat og borger.

VG har siden august forsøkt å få et intervju med justisminister Emilie Enger Mehl om hva Norge gjør for å forhindre menneskerettsbrudd mot mennesker som blir utsatt for infiltrasjon. Hun har ikke svart.

## 7. Organisering og publisering

Dette er en sak vi har levd med over flere år, på ulike avdelinger og i ulike team. Gordon kjente til det opprinnelige tipset. I 2022 begynte Ane og Ådne å jobbe med saken. Mye av tiden har dette vært undersøkelser vi har gjort ved siden av andre arbeidsoppgaver, først i 2024 ble arbeidet intensivert. Da besto teamet av Ane og Gordon med verdifulle bidrag fra Bjørnar. Mona, Synnøve og Anders har i ulike perioder vært reportasjeledere.

Da vi endelig kunne publisere, ønsket også vi i VG å bruke «hele verktøykassa». Ida og Natalie klarte i løpet av noen få uker å skru sammen podkasten «Undercover». Simen har designet artikler med spesialtegnede animasjoner basert på Tores bilder. Det ble laget egne kortversjoner av saken til TikTok, Snapchat og arrangert debatt på VGTV.

## 8. Dette er nytt

- VG har avslørt at en politimann flyttet inn hos Aslak og samboeren hans i 2015 for å etterforske ham for et drap. Operasjonen varte i åtte måneder.
- VG har avslørt hvordan Aslak i denne perioden ble manipulert til å tro at politimannen var en venn han kunne stole på.
- VG har også avslørt at Aslaks samboer hadde kontakt med politimannen, til tross for at hun aldri har vært under etterforskning for noe.
- VG har avslørt at politiet satte opp feller for Aslak under operasjonen, for å sette ham under ytterligere press. Blant annet ble Aslak innkalt til avhør om drapet foran leieboeren, som han på daværende tidspunkt så på som en venn.
- VG har avslørt at politimannen lurte Aslak til å tro at han kunne hjelpe Aslak med å bli kvitt drapsmistanken. Politimannen sa at han kjente folk som kunne «få ting til å forsvinne».
- VG avdekket også at politimannen diktet opp en kreftsyk kamerat. Da politimannen flyttet ut, fikk Aslak et tilbud om å legge skylden for drapet på den døende kameraten.
- VG har avslørt at ingen i politiet klarer å finne en kopi av brevet der dette tilbudet ble gitt. Dermed kan

ingen svare nøyaktig på hva som sto i brevet, eller om det gikk på bekostning av vernet mot selvinkriminering.

- VG avslørte en stor sikkerhetsbrist hos politiet da vi fant politimannens ekte identitet ved hjelp av reversert bildesøk.
- VG har avslørt at politiet aldri underrettet Aslak om at leieboeren var en politimann. Først da VG begynte å undersøke saken, fikk Aslak vite sannheten.
- VG avdekket at politiet ikke underrettet Aslak om at de avlyttet telefonen hans i 2015.
- VG avslørte at politiet heller ikke underrettet Aslak om at saken mot ham skulle henlegges. Dette førte til at Aslak gikk med drapsmistanken hengende over seg i ni år.
- VG kunne også avsløre at politiet heller ikke hadde henlagt saken mot Aslak på riktig måte. Dette måtte gjøres på nytt i 2024.
- VG avslørte at det ikke ble skrevet rapport fra undercover-operasjonen før i 2024, ni år for sent, og etter at VG kontaktet politiet om saken.
- VG fikk tak i politimannens fiktive identitet. Dette gjorde oss i stand til å avsløre at agentidentiteten levde, syv år etter operasjonen mot Aslak – og at politimannen var involvert i enda en drapsetterforskning.
- VG avslørte at Johny Vassbakk ble utsatt for en undercover-operasjon av den samme politiagenten da han ble etterforsket for drapet på Birgitte Tengs. Bevisene fra operasjonen ble aldri lagt frem i retten. I dag er Vassbakk frikjent for drapet. I dommen får påtalemyndigheten krass kritikk for å ha sett bort fra opplysninger som tyder på at Vassbakk ikke sto bak drapet.
- VG har avdekket at politimannen hadde kontakt med sivile kvinner under fiktiv identitet.

## 9. Konsekvenser

I september fikk Aslak endelig beskjeden han har ventet på i ni år: Han er ikke lenger mistenkt for drapet på Marit Ødegaard. Saken mot ham er nå henlagt.

Aslak er ikke en mann av store ord. På spørsmål om hvordan det føltes å få den endelige bekreftelsen, svarte Aslak: «*Dette har jeg jo ventet på i alle disse årene. Det er en stor sak å bli beskyldt for å slå ihjel et menneske. Nei, nå er jeg glad, ja virkelig. I kveld skal jeg ta meg en øl.*»

Renvaskelsen av Aslak er den største konsekvensen på personnivå, men saken har også ført til flere endringer i politiet:

- Lederne som har ansvar for undercoveragentene, sier de som følge av VGs publiseringer har lært nye metoder for hvordan agentene deres kan avsløre. Denne lærdommen tar de med seg når nye profiler opprettes.
- Både Øst og Oslo politidistrikt skal granske hva som gikk galt i etterforskningen og undercover-operasjonen mot Aslak. Arbeidet pågår fremdeles.
- Justisminister Emilie Enger Mehl har svart Stortinget at departementet ønsker å lovfeste de skjulte politimetodene. Det er ikke satt noen dato for dette.
- Johny Vassbakk har fått den endelige bekreftelsen på at han ble utsatt for mer etterforskning av politiet enn det som kom frem i retten. I disse dager jobber han og advokatene med et søksmål mot staten etter at han ble frifunnet for drapet på Birgitte Tengs i lagmannsretten.
- Aslaks advokat John Christian Elden har klaget på henleggelseskode og varslet at Aslak vil saksøke staten for urettmessig straffeforfølgelse.

# Vedlegg: Publiseringer

## Politiagenten

25. august

Les saken

## Toppadvokat ut mot politiet: - Hva er det de driver med egentlig?

25. august

Les saken

## Politiet diktet opp kreftsyk venn for å lure Aslak (79)

26. august

Les saken

## Aslak var drapsmistenkt, uten å vite det selv (kortversjon)

26. august

Les saken

## Advokat om undercover-operasjon: - Vanskelig for å tro at brevet er borte

27. august

Les saken

## Var drapsmistenkt i ni år - vil henlegge etter VG-avsløring

27. august

Les saken

## Politiet gransker seg selv etter undercover-operasjonen mot Aslak

29. august

Les saken

## Johny Vassbakk til VG: - Alt som talte til min fordel, holdt de skjult

31. august

Les saken

## Elden: - Aslak har krav på erstatning

2. september

Les saken

## Holdt undercover-operasjon hemmelig: - Hva annet holder politiet skjult?

5. september

Les saken

## Eks-etterforsker forsvarer bruk av undercover-agent: - Aslak ble renvasket

7. september

Les saken



**Elden krever avhør av undercover-agent**

10. September

[Les saken](#)**Nå er saken mot Aslak (79) henlagt - advokat Elden varsler videre skritt**

20. september

[Les saken](#)**Nekter å svare på hvor ofte politiet går undercover**

22. september

[Les saken](#)**Jusekspert om politiagenten som flyttet inn: - Forferdelig inngripende**

25. september

[Les saken](#)**Etterlyser kontroll med undercover-agenter: - Inngripende**

9. oktober

[Les saken](#)**Nye avsløringer i undercover-saken: skrev rapport ni år etter hemmelig aksjon**

9. oktober

[Les saken](#)**Undercover-agent i rapport: «Gutta mine kan få ting til å forsvinne»**

10. november

[Les saken](#)**Undercover-agent avslørt av ny teknologi: - Utfordrer sikkerheten**

24. november

[Les saken](#)**Ber om renavking: - Aslak har vært siktet vesentlig lenger enn Tom Hagen**

13. desember

[Les saken](#)**VG avslører: Hemmelig undercover-agent hadde kontakt med sivile**

22. desember

[Les saken](#)

**Podkast publisert på Podme****Undercover (1:2) Min falske venn**

25. August 2024

[Les saken](#)**Undercover (2:2) Agentens metode**

01. september 2024

[Les saken](#)